

Mária FEDORČÁKOVÁ

„Vy zly a nespravedlivy lvde Bardiowci.“ Mesto Bardejov v boji proti zbojníkom v 15. storočí

Abstract: „You, Evil and Unjust People of Bardejov.“ *The Town of Bardejov in the Fight against Highwaymen in the 15th Century*

The study deals with the phenomenon of brigandage and robbery in Hungarian-Polish border area in the 15th century. The royal town of Bardejov and its activities directed against brigands and criminal groups operating in the mentioned space are in the focus of interest. On the basis of source analysis, the author pursues ethnic and social affiliation of members of the brigand troops. She also points out the nobility involvement in the development of brigandage in the aforesaid period. The particular examples of the activities of brigand groups related to Bardejov are put into the context of so far published findings about the medieval history of the town.

Key words: Bardejov – Middle Ages – highwaymen

Z lými a nespravodlivými nazval bardejovských mešťanov pisateľ výhražného listu z r. 1493, v ktorom zbojníci z družiny Fedora Hlavatého vyhlásili pomstu mestu Bardejov za zabitie svojich druhov.¹ Hoci v liste boli zabití zbojníci označení ako „ľudia dobrí a nevinní, ktorí sa ničím neprevinili ani voči Bardejovčanom ani voči iným“, z pohľadu súdnej a trestnej moci kráľovského mesta a nepochybne aj jeho obyvateľov boli považovaní za zločincov a potrestaní hrdelným trestom.

Zbojníctvo a lúpežníctvo bolo fenoménom, ktorý v stredoveku a novoveku výrazne ovplyvňoval život v uhorsko-poľskom pohraničí. Pre mestá, ktoré sa podieľali na intenzívnom diaľkovom obchode, predstavovala činnosť zbojníkov ohrozenie hospodárskeho rozvoja aj životov ľudí. Preto boli v boji proti zbojníkom veľmi aktívne a využívali všetky dostupné prostriedky na elimináciu zbojníckych aktivít. Zbojníctvo však neohrozovalo

---

1 Štátny archív v Prešove, pobočka Bardejov (ďalej ŠA PO, pob. BJ), fond Magistrát mesta Bardejov (ďalej MMB), sign. 3110/a.

iba mestá, násilnosťami a lúpežami bolo postihnuté aj obyvateľstvo na panstvách. V niektorých obdobiach 15. storočia boli aktivity zbojníckych družín také intenzívne, že v boji proti nim museli spojiť sily mestá, šľachtici aj panovník. V predkladanej štúdií sa pokúsime analyzovať zbojníctvo, príčiny jeho vzniku a rozvoja v skúmanom priestore, etnický a spoločenský pôvod zbojníkov a úlohu, ktorú zohrával Bardejov ako slobodné kráľovské mesto v boji proti zbojníkom v 15. storočí.

Zbojníctvo v slovenskej historiografii

V slovenskej historiografii zatiaľ nebola téma zbojníctva spracovaná komplexne, napriek svojej atraktívnosti a presahu do populárno-vedeckej sféry. Zásadné práce k fenoménu zbojníctva na východnom Slovensku publikoval Alexander Húščava. V štúdií *O činnosti zbojníckych družín na severovýchodnom Slovensku na konci XV. storočia*² spracoval autor podrobne pomocou pramennej analýzy činnosť zbojníckej družiny Fedora Hlavatého a jej vzťah k Bardejovu. Na základe získaných poznatkov datoval výhražný list do r. 1493, ozrejmil skutočnosti, ktoré jeho vydaniu predchádzali a vytvoril tak základný rámec pre poznanie okolností jeho vydania.³ Z interpretačného hľadiska sa štúdiá pridržiava tiež marxistickej historiografie o zbojníctve ako forme protifeudálneho boja poddaných, avšak autor poukázal na viacero pozoruhodných skutočností, ktoré takúto interpretáciu nepriamo spochybňujú.⁴ Pokračovaním výskumu o činnosti Hlavatého družiny je štúdiá *Zbojnícke družiny na severovýchodnom Slovensku do r. 1526*.⁵ V nej autor analyzuje ďalšie pramene týkajúce sa jednotlivcov aj ozbrojených družín, ktoré vykonávali zbojnícku činnosť po rozpade družiny Fedora Hlavatého v r. 1495. V štúdií Pavla Horvátha *Vznik a vývoj zbojníctva v Slovenskej oblasti Karpát* sa autor zaoberá zbojníctvom od jeho počiatkov až do obdobia 19. storočia.⁶ K téme zbojníctva v stredoveku však práca neprináša nové poznatky. Výsledky výskumu zbojníctva vo vybraných regiónoch Slovenska predstavujú

2 Alexander HÚŠČAVA, *O činnosti zbojníckych družín na severovýchodnom Slovensku na konci XV. stor. (Bardejovský výhražný list vo svetle histórie)*, Historické štúdie 2, 1956, s. 181–215.

Práca obsahuje aj bibliografiu dovtedy vydaných prác ku skúmanej téme, ktorú v našom prehľade už neuvádzame.

3 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 202.

4 Napríklad spolupráca Hlavatého družiny s kastelánmi niektorých hradov a poľským šľachticom Kobelenským. A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 208–209.

5 Alexander HÚŠČAVA, *Zbojnícke družiny na severovýchodnom Slovensku do r. 1526*, Slovenský národopis 4, 1956, s. 458–477.

6 Pavol HORVÁTH, *Vznik a vývoj zbojníctva v slovenskej oblasti Karpát*, Slovenský národopis 36, 1988, s. 407–427.

štúdie Eduarda Pavlíka,⁷ Augustína Maťovčíka⁸ a Michala Mrekaja.⁹ Pre výskum zbojníctva v uhorsko-poľskom pohraničí v stredoveku sú prínosom práce poľského historika Stanisława A. Sroka, ktorý sa v nich venoval aj účasti Bardejova na boji proti zbojníkom a jeho komunikácii s poľskými mestami.¹⁰ Význam pre výskum tejto problematiky na Slovensku má aj práca A. Votrubu, ktorá sa venuje zbojníctvu v širších etnografických a literárnych súvislostiach.¹¹ Témou zbojníctva sa zaoberali aj dve medzinárodné vedecké konferencie konané v r. 2006 a 2007; zborníky z týchto konferencií približujú skúmanú tému z historického, jazykovedného a etnografického pohľadu.¹² V roku 2013 sa v Liptovskom Mikuláši uskutočnila vedecká konferencia *Zbojníctvo na Slovensku*, na ktorej odzneli referáty týkajúce sa vzťahu zbojníctva a súdovej spoločnosti a výskumu zbojníctva v jednotlivých regiónoch Slovenska.

Privilegiálny vývoj Bardejova v stredoveku so zreteľom na súdnictvo a kriminalitu

Bardejov, ležiaci na severovýchode Slovenska, bol významným sídliskom už v období pred vydaním prvých mestských privilegií. V prameňoch sa spomína od 13. storočia ako lokalita, cez ktorú prechádzali významné obchodné cesty do Poľska a Ruska.¹³ V Bardejove sídlila mýtnica a kráľovská tridsiatková stanica, ktoré sú písomne doložené v 14. storočí, ale zrejme existovali už skôr.¹⁴ Dôležitým mestotvorným faktorom v období pred vydaním mestských privilegií bol trh, ktorý sa konal v Bardejove od 13. storočia.¹⁵ Vývoj Bardejova ako mestského sídliska prebiehal v období 14. storočia, výrazným impulzom

7 Eduard PAVLÍK, *Zbojníctvo na Zamagurí*, in: Ivan Chalupecký (ed.), *Z minulosti Spiša*. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči, Levoča 2003, s. 33–38.

8 Augustín MAŤOVČÍK, *Oravský zbojník Matej Klinovský*, in: Zborník Oravského múzea, Dolný Kubín 2005, s. 238–247.

9 Michal MREKAJ, *Zbojníctvo na Orave v 18. storočí*, in: Zborník Oravského múzea, Dolný Kubín 2009, s. 28–50; Michal MREKAJ, *Počiatky a trvanie zbojníctva na Orave do konca 17. storočia*, in: Marta Dobrotková (ed.), *Studia Historica Tyrnaviensia*, Kraków 2010, s. 143–159.

10 Stanisław A. SROKA, *Jánošík. Pravdivá história karpatského zbojníka*, Bratislava 2009, s. 11–20; Stanisław A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów i jego kontakty z Małopolską*. Kraków 2010, s. 86–98.

11 Adam VOTRUBA, *Pravda u zbojníka. Zbojníctví a loupežnictví ve střední Evropě*, Praha 2010, 499 s.

12 *Mýty a skutočnosť zbojníctva na poľsko-slovenskom pohraničí v dejinách, literatúre a kultúre; materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie Krakov, Bukowina Tatrzaińska, 18.–22. október 2006*, kolektívna redakcia, Nowy Targ 2007; Katarína KOZÁKOVÁ (ed.), *Jánošík a fenomén zbojníctva na slovensko-poľsko-českom pomedzí; zborník príspevkov z konferencie Terchová 2.–4. 8. 2007*, Žilina 2007.

13 Pavol HUDÁČEK, *Bardejov*, in: Martin Štefánik – Ján Lukačka (eds.), *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*, Bratislava 2010, s. 79.

14 P. HUDÁČEK, *Bardejov*, s. 79; Ferdinand ULÍČNÝ, *Dejiny osídlenia Šariša*, Košice 1990, s. 24.

15 F. ULÍČNÝ, *Dejiny osídlenia Šariša*, s. 23–24.

bol príchod nemeckých hostí, ktorí získali od panovníka v r. 1320 výsady v hospodárskej a správnej oblasti.¹⁶

Jednou z funkcií, ktoré spĺňal Bardejov ako slobodné kráľovské mesto, bolo zaistenie obrany a bezpečnosti v meste a jeho okolí. Uhorskí panovníci, uvedomujúc si strategický význam tohto sídliska, udeľovali orgánom mestskej správy výsady, ktorými posilňovali ich kompetencie v oblasti súdnictva a výkonu trestnej moci. Lokačná listina z r. 1320, svojím obsahom aj formou vymykajúca sa z bežného rámca lokačných listín,¹⁷ udeľovala prvému bardejovskému šoltýsovi Vavrincovi významné výsady v oblasti súdnictva. Išlo o právo súdiť delikty krádeže, podpaľačstva, vraždy a vynášať (a vykonávať) rozsudok smrti.¹⁸ Tieto právomoci mali aj Vavrincovi nástupcovia.¹⁹ Dôležitou súčasťou systému mestskej obrany boli hradby, ktoré sa v období 14. storočia stali aj významnou charakteristikou výsadného mesta.²⁰ Anjouovci cielene podporovali budovanie mestských hradieb v snahe posilniť obranný systém krajiny.²¹ Keďže vybudovanie mestských hradieb bolo mimoriadne náročným podujatím, sprevádzalo ho udeľovanie rôznych daňových úľav zo strany panovníka. V roku 1352 udelil kráľ Ľudovít Veľký Bardejovčanom právo konať výročný trh, pričom poplatky z neho mali mesto hospodársky posilniť v čase, keď budovalo svoje hradby.²² Mestská fortifikácia bola dotvorená do r. 1376, keď sa Bardejov uvádza v prameňoch ako „*civitas murata*“.²³ V roku 1365 udelil Bardejovu kráľ Ľudovít Veľký právo meča, pretože, ako uvádza text listiny, mesto „*bolo ohrozené narastajúcim počtom zlodejov, zbojníkov, lupičov a osôb postavených mimo zákon*“.²⁴ Bardejovčania mali podľa listiny právo „*chytať a zadržať spomenutých zločincov vo vnútri*

16 Lubomír JUCK (ed.), *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. (1238–1350)*, Bratislava 1984, s. 94–95.

17 Vladimír RÁBIK, *Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku*, Bratislava 2006, s. 130–131.

18 „*Statuimus eciam, ut omnes causas et earum articulos, tam furti quam incendii, homicidii et omnium aliorum, quocunque nomine censeantur, Laurentius, filius Laurentii, eo quod dictam civitatem nostram populosam efficiet, cui iudicatum eiusdem in filios filiorum et heredum successorum contulimus, iudicabit iuris ordine et decernet...*“ L. JUCK (ed.) *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I.*, s. 94; F. ULÍČNÝ, *K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí*, s. 32.

19 L. JUCK (ed.) *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I.*, s. 94.

20 Vladimír RÁBIK, *Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov*, Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok 16, 2005, s. 213.

21 V. RÁBIK, *Mestské hradby*, s. 213.

22 „*...quia propter aedificationem novam civitatis nostrae Barthfae, quam muro et turribus ex majestate nostra regia muniri et roborari mandavimus...*“ Eugeniusz JANOTA, *Bardyjów: Historiczno-topograficzny opis miasta i okolicy*, Kraków 1862, s. 147.

23 P. HUDÁČEK, *Bardejov*, s. 82.

24 „*...quod quia civitatem nostram Bardfa in confinibus regni nostri situatam eiusque inhabitatores per fures, latrones, spiliones et proscriptos, quos ibi certitudinaliter audivimus esse multiplicatos...*“ E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 143.

mesta a v jeho okolí a následne ich mučiť a popraviť.”²⁵ V listine sú vyjadrené typy trestov, ktorým mohli byť zločinci podrobení: obesenie, potrestanie, okyptenie, sťatie, bitie a iné mučenie.²⁶ V prípade Bardejova udelenie tejto výsady neprineslo pre orgány mestskej správy nové kompetencie, iba rozšírilo ich pôsobnosť v porovnaní s ustanoveniami z r. 1320.²⁷ Kým v listine z r. 1320 boli tieto právomoci udelené iba šoltýsovi, adresátni privilegia z r. 1365 sa stali aj prísažní a mešťania.²⁸ Títo mali právomoc pochytať zločincov nielen v meste a na územiach patriacich mestu, ale aj v jeho okolí a následne ich podrobiť mučeniu alebo trestu smrti.²⁹ V posilnení kompetencií orgánov mestskej správy vidno záujem bardejovských mešťanov na zabezpečení a ochrane svojich ľudí a majetku, ale tiež záujem panovníka na posilnení výkonnej moci mestských orgánov, ktoré na danom teritóriu pôsobili ako jeho zástupcovia. Uvedené výsady boli aj v priebehu 15. storočia potvrdzované panovníkmi alebo kráľovskými hodnosťarmi najmä v nepokojných časoch, keď krajina čelila nebezpečenstvu. V súvislosti s bojom proti bratříkom vydal Ladislav Huňady ako kapitán kráľovského vojska v r. 1453 listinu, v ktorej potvrdil právo richtára, prísažných a bardejovských mešťanov zajať a potrestať zločincov, ktorí sa nachádzajú v Bardejove a jeho okolí.³⁰ Nepriaznivú bezpečnostnú situáciu v okolí Bardejova odzrkadľuje aj listina kráľa Mateja Korvína z r. 1468, v ktorej sa uvádza, že mnoho zločincov zdržiavajúcich sa v okolí Bardejova spôsobuje veľké škody obchodníkom a počestným.³¹ Na sťažnosti a prosby bardejovských mešťanov reagoval panovník rozšírením ich práva chytať, zajať a súdiť zločincov nielen v okolí Bardejova, ale aj na územiach a majetkoch patriacich prelátom, barónom a šľachticom v stoliciach Spiš a Šariš.³² Zo súdnej praxe mesta v novoveku sa zachovali mestské knihy trestného súdnictva, ktoré zachytávajú výkon práva v meste a jeho okolí. Zo širokej škály trestov smrti (upálenie, lámanie

25 „...ut ipsi hujusmodi fures, latrones, spiliones, proscriptos et alios quoslibet nocivos homines, quos in predicta nostra civitate et in ejus terris seu districtibus intra metas ipsius circumquaque adjacentibus invenire et apprehendere seu capere poterunt, captivandi et detinendi...“. E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 143–144.

26 „...ac prenominos nocivos seu malefactores homines secundum exigentiam demeritorum suorum suspendendi, puniendi, dimembrandi, decollandi, plectendi et aliis poenis debitis tormentandi liberam et plenariam ex praemissa nostra annuentia ac securam habeant perpetuis temporibus facultatem...“. E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 144.

27 F. ULIČNÝ, *K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí*, s. 32.

28 „advocato, juratis et civibus ejusdem nostrae civitatis“. E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 143.

29 E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 143–144.

30 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 711.

31 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1730.

32 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1730.

kolesom, štvrtenie, utopenie, sfatie) bol trest obesením vyhradený výlučne pre zlodějov a zbojníkov.³³

Latrones, fures, spiliones

Už spomenuté privilegium z r. 1365 nazýva tých, voči ktorým mala byť namierená tresťajúca moc mestských orgánov ako „*fures, latrones, spiliones, proscriptos et alios quoslibet nocivos homines*“.³⁴ V nemeckých prameňoch sa používa označenie „*Räuber, Loter*“.³⁵ V slovenčine pod týmito označeniami rozumieme lúpežníkov, zbojníkov, zlodějov, zločincov, ľudí postavených mimo zákon.³⁶ Právomoci trestných orgánov mesta sa teda nevzťahovali výlučne na lúpežníkov a zbojníkov, ale na všetky osoby, ktoré páchali trestnú činnosť a previnili sa voči platným zákonom. Ak sa zameriame na samotné zbojníctvo, v dosiaľ publikovaných slovenských prácach je väčšinou definované ako individuálna alebo kolektívna forma boja poddaných voči feudálnemu útlaku.³⁷ A. Votruba, ktorý zahŕňa do definície zbojníctva aj kultúrnohistorické a etnografické aspekty, definuje zbojníctvo z pohľadu kritérií sociálneho pôvodu a zázemia, pričom za zbojníctvo považuje takú činnosť vidieckeho obyvateľstva, ktorú táto komunita podporuje a vytvára pre ňu zázemie, a naopak, lúpežníctvo predstavujú ľudia na okraji vidieckej komunity, ktorí sú pre svoju činnosť ostatnými jej členmi odsudzovaní.³⁸ Aj niektoré práce západoeurópskych historikov akcentujú pri snahe o definovanie zbojníctva jav sociálneho protestu (E. J. Hobsbawm) a význam sociálneho prostredia, z ktorého zbojník pochádza a ktoré ho podporuje.³⁹ Absencia systematického výskumu prameňov na území Slovenska nám neumožňuje zaoberať sa komplexne otázkami definície zbojníctva v našom geografickom a kultúrnohistorickom priestore. Pre potreby nášho príspevku, vychádzajúc z obmedzenej pramennej bázy, musíme konštatovať, že zbojníctvo chápeme ako systematickú a cielavedomú činnosť jednotlivcov alebo organizovaných skupín, ktorú odlišujeme od ojedinelých protiprávných činov. Zároveň je nutné dodať, že pramene neumožňujú vždy jasné rozlíšenie medzi zbojníctvom a lúpežníctvom, pretože ich prejavy boli vrchnosťou postihované rovnakým spôsobom. Otáznou je pre nás možnosť skúmania postojov miestnych komunít k zbojníkom pochádzajúcim z ich radov, pretože

33 Blanka SZEGHYOVÁ, *Príspevok k dejinám mestského súdnicstva (Mestská súdna kniha Bardejova 1559–1649)*, Slovenská archivistika 38, 2003, s.58.

34 E. JANOTA, *Bardyjów*, s. 143.

35 Pozri ref.91.

36 Miloš MAREK, *Stredoveká latinčina I, II. Lexicon Mediae Latinitatis Slovaciae*, Trnava 2013, 566 s, 536 s.

37 A. HUŠČAVA, *Zbojnícke družiny*, s. 458–459, P. HORVÁTH, *Vznik a vývoj zbojníctva*, s. 408.

38 A. VOTRUBA, *Pravda u zbojníka*, s. 45–54.

39 A. VOTRUBA, *Pravda u zbojníka*, s. 219–222.

tieto sa odrážajú v zachovaných stredovekých prameňoch iba v minimálnej miere. Ďalším aspektom skúmania zbojníctva na území východného Slovenska v období 15. storočia je pôsobenie bratrských vojsk, ktorého súčasťou bolo aj plienenie, rabovanie a lúpeže, pričom mnohí vojaci vykonávali túto činnosť spolu s obyvateľmi dedín, ako na to poukážeme nižšie. V snahe o pochopenie zbojníctva sa rozchádzame s tézami marxistickej historiografie najmä v otázke jeho vnímania ako boja poddaných proti vrchnosti, pretože, ako na to poukazuje novší výskum aj náš príspevok, viacerí jednotlivci aj organizované skupiny vykonávali protiprávnu činnosť s podporou miestnej šľachty a poškodzovali všetky vrstvy obyvateľstva, vrátane poddaných.

Ak sa zameriame na predstaviteľov zbojníckych družín, dôležitou otázkou je ich etnický a spoločenský pôvod. Ojedinele zachovanými prameňmi, ktoré evidovali mená zbojníkov sú zoznamy mien, ktoré boli spísané po priznaní jednotlivcov podrobených mučeniu. Tieto zoznamy si mestá navzájom posielali, aby mohli aktívnejšie zasiahnuť proti operujúcim zbojníckym skupinám alebo jednotlivcom.⁴⁰ Zoznam z r.1447–1450 zachytáva činnosť a menoslovy členov viacerých zbojníckych družín.⁴¹ V roku 1447 olúpila bardejovských a cudzích obchodníkov skupina vedená Mikulášom Ryšavým.⁴² Mikuláš Ryšavý vystupoval ako vodca a kapitán skupiny.⁴³ V menoslove jej členov sa nachádzal istý Čech Beneš,⁴⁴ aj sluha šľachtica Komorovského.⁴⁵ Nachádzame tu aj zbojníka, o ktorom pisár zaznamenal, že pochádza z poľského mesta Wiślica (*wyslicza natione*).⁴⁶ Z ďalších priznaní pisár uviedol istého Nikela, ktorý pochádzal z Nového Targu (?).⁴⁷ V zozname zbojníkov, ktorí lúpili na majetkoch bardejovských mešťanov Briswiczera a Sommera v r. 1450 je zaznamenaných osem obyvateľov dediny Bajerovce.⁴⁸ Dvaja bratia z tejto dediny boli dokonca miestnymi prísažnými.⁴⁹ Ďalší členovia skupiny pochádzali z blízkeho okolia – z dedín Tichý Potok a Šambron.⁵⁰ Vodcom tejto skupiny

40 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427, 503, 596. Priznania členov družiny Fedora Hlavatého publikoval A. Húščava v práci O činnosti, s. 212–215. Zoznam zbojníkov z r. 1447–1450 publikoval S. A. SROKA v práci *Średniowieczny Bardiów*, s. 90–91.

41 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

42 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „*Raptores spoliantes mercatores circa Schontannen Anno etc. XLVII*“.

43 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...*Capitaneus et dux fuit*...“.

44 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...*Benesch Czech*...“.

45 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. O podiele šľachticov Komorovských na zbojníctve v 15. storočí: S. A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów*, s. 88.

46 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

47 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...*Nikel de Nouoforo*...“.

48 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

49 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...*Mychna boznyk, Anthos boznyk*...“.

50 Bajerovce, Tichý Potok a Šambron sú dediny na hornom toku rieky Torysa, v stredoveku osídlené nemeckým obyvateľstvom, na konci stredoveku dosídlené rusínskym živlom. V. RÁBIK, *Nemecké osídlenie*, s. 71–74.

zbojníkov bol bratrícky kapitán Peter Axamit(!).⁵¹ Členom skupiny bol aj syn pravoslávneho kňaza z dediny Šambron.⁵² O účasti bratríkov na lúpení svedčí aj ďalší zoznam škôd, kde figuruje Axamitov druh Valgata a viacero osôb z Brezovice.⁵³ Na lúpení sa podieľali aj obyvatelia z blízkeho okolia Bardejova (Vojtko z dediny Dlhá Lúka, Slymko z Andrejovej),⁵⁴ Paško a Ryš z dediny Ulrichova Poruba spolu s jej ďalšími obyvateľmi,⁵⁵ Rad a Kost z Lodomírovej,⁵⁶ Nagol a Šimko, synovia Thyna z Lukavice.⁵⁷ Z uvedených skutočností vyplýva, že zbojnícke družiny neboli z hľadiska etnického ani spoločenského jednoliatym celkom. Okrem miestneho obyvateľstva slovenského a nemeckého pôvodu sa na zbojníctve výrazne podieľali obyvatelia dedín na valašskom práve, ktorým pastiersky spôsob života spojený s osobitnými privilégiami (sloboda pohybu, právo nosiť zbraň) umožňoval pripojiť sa k zbojníckym družinám alebo zbíjať na vlastnú päsť. O tom, že samotná príslušnosť ku komunite valachov vyvolávala asociácie so zbojníctvom svedčí aj list Mikuláša Róžu z poľskej Górký, ktorý oznamuje rade mesta Bardejov, že chytil jedného valacha z poľskej dediny Florynkowa, ktorý mal lúpiť so svojimi druhmi na jeho majetkoch.⁵⁸ Spomenutý valach menom Lech sa obhajoval svedectvom dvoch ľudí z Bardejova, že nie je vinný zo zločinov, z ktorých ho obvinili.⁵⁹ Preto Mikuláš Róža žiada Bardejovčanov, aby ho informovali, či sa spomenutý valach dopustil lúpeže, alebo nie.⁶⁰ Tiež mu mali dať vedieť prostredníctvom posla, či uväznenie tohto valacha zastrešilo valachov v okolí Bardejova.⁶¹ O lúpení valachov z okolia Bardejova sa zmieňuje aj list kapitána hradu Lubovňa, ktorý píše rade mesta Bardejov, že valasi a ich komplici sa zmocnili deviatich koní, ktoré patrili jeho ľuďom (a pravdepodobne ich predali do Bardejova).⁶² Kapitán žiada vrátenie týchto koní a tiež to, aby Bardejovčania očistili cesty od týchto zbojníkov, pretože aj ich kupci sú nimi ohrozovaní.⁶³ Pestré bolo aj sociálne zloženie členov zbojníckych družín. Netvorilo ich len poddanské obyvateľstvo

51 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...Axamyt Capitaneus...“.

52 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „... Chodor filius papp de Schwarzbrünne...“.

53 Hrad Brezovica bol v rukách bratríkov v r. 1449–1458. Miroslav PLÁČEK- Martin BÓNA, *Encyklopédia slovenských hradov*, Bratislava 2007, s. 83.

54 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

55 Ulrichshaw, zaniknutá dedina pri Bardejove. V. RÁBIK, *Nemecké osídlenie*, s. 138; ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503. „...Item omnes alii in ulrichhaw...“.

56 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

57 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

58 S. A. SROKA, *Dokumenty polskie z archiwów dawnego królestwa Węgier I*, Kraków 1998, s. 125.

59 S. A. SROKA, *Dokumenty polskie I*, s. 125.

60 S. A. SROKA, *Dokumenty polskie I*, s. 125.

61 „Ideo peto me informare dignemini nuncium per presentem, utrum ex captivitate ipsius Lech alii Valachi in partibus vestris sunt territi...“ S. A. SROKA, *Dokumenty polskie I*, s. 125.

62 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 549.

63 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 549.

dedín, ale aj predstavitelia miestnej samosprávy (boženíci, syn šoltýsa),⁶⁴ pravoslávny kňaz (baťko)⁶⁵ a žoldnieri.⁶⁶

Zo zachovaných prameňov aj dosiaľ publikovaných prác vyplýva, že najčastejším objektom lúpeží a agresie boli obchodníci, ktorí prepravovali svoj tovar po cestách a horských priesmykoch.⁶⁷ Ako uvádzajú dosiaľ publikované práce, zbojnícky lup predstavovali najmä kone, víno, kovy, zvieratá, potraviny, plátno, peniaze, oblečenie a kožušiny.⁶⁸ Mestská rada v Bardejove vyhotovovala zoznamy škôd, ktoré spôsobili lupiči bardejovským mešťanom.⁶⁹ V r. 1444 spôsobili zbojníci škody na majetku bardejovských mešťanov v celkovej sume 98 zlatých.⁷⁰ Medzi poškodenými mešťanmi bol aj bardejovský richtár Mikuláš Jawer.⁷¹ V tom istom roku olúpil bardejovských obchodníkov zbojník Andrej Tryska z Mušiny.⁷² Ďalší záznam vyčísluje škody, ktoré utrpeli Bardejovčania od lúpežníkov pri svojom návrate z Poľska.⁷³ Takto boli len počas jedného roka bardejovskí obchodníci trikrát olúpení pri preprave tovaru do Poľska a preto mesto vynakladalo mnoho úsilia a prostriedkov na to, aby sa podobným lúpežným prepadnutiam predchádzalo. Jednou z možností ochrany pred prepacom počas cesty bol ozbrojený sprievod, ktorý mesto poskytovalo obchodníkom aj jednotlivcom, ak oňho požiadali. Ak vezmeme do úvahy, že niektoré obávané zbojnícke skupiny mohli mať aj viac ako 100 členov, musel byť sprievod ozbrojencov početný a dobre vyzbrojený na to, aby ich odradil od útoku, prípadne ochránil ľudí a tovar pri prepade. O sprievod dvadsiatich piatich ozbrojencov, ktorí by sprevádzali bardejovských obchodníkov a ich peniaze na ceste žiadajú bardejovskú mestskú radu obchodníci Augustín Susmundt a Andrej Künstler v r. 1450.⁷⁴ Obchodník Ulrich Schindel píše rade mesta Bardejov z Krakova o tom, že naložil vozy s tovarom, ktoré majú namierené do Žmigrodu. Prosi Bardejovčanov, aby mu poslali jeho peniaze po poslovi, ale tiež o sprievod 10–12 drabantov, ktorí by šli naproti vozom,

64 Ivan, syn šoltýsa z dediny Krásny Brod bol členom družiny Fedora Hlavatého. A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 199.

65 Istý Baitko sa uvádza ako člen družiny Fedora Hlavatého. A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 198; viac o tomto Baitkovi, ktorého identifikuje ako pravoslávneho kňaza, píše A. Húščava v práci *Zbojnícke družiny*, s. 459–460.

66 Členmi družiny Fedora Hlavatého boli napríklad Šimko, ktorý pôsobil ako žoldnier v Bardejove, alebo Ján Poliak pôsobiaci tiež istý čas ako žoldnier v Bardejove. A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 198.

67 S. A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów*, s. 88–89; S. A. SROKA, *Jánošík*, s. 12–13.

68 S. A. SROKA, *Jánošík*, s. 14–16.

69 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427.

70 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427.

71 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427.

72 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427.

73 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 427.

74 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 577.

keď pôjdu cez les.⁷⁵ Jednou z možností, ako ochrániť cestujúcich pred prepadom bolo včasné informovanie o pohybe zbojníkov a ich družín. Takto sa o nebezpečenstve číhajúcom na bardejovských kupcov v lesoch zmieňuje vo svojom liste rade mesta Bardejov Ján Jiskra v r. 1456.⁷⁶ Krátko nato posielala mestská rada v Bardejove list mestskému vyslancovi Jurajovi Stenczelovi, v ktorom mu okrem iných zvestí píše aj o veľkej skupine zbojníkov zhromaždenej v lese, „v počte 200 alebo viac ľudí“, ktorá zajala kupcov a držala ich tam niekoľko dní.⁷⁷ Kvôli výkupnému sa zbojníci často uchýľovali k únosom ľudí, najmä mešťanov a kupcov. V roku 1464 bol zbojníkom Brasinom zajatý a na Liptove zadržovaný bardejovský mešťan Juraj Tittel.⁷⁸ Zbojník Brasina, ináč pôsobiaci v službách liptovského župana Petra Komorovského, žiadal za bardejovského mešťana výkupné 40 zlatých. Nešťastný Juraj Tittel v liste adresovanom mestskej rade v Bardejove úpenlivo prosí mestských predstaviteľov, aby jeho manželka Katarína a priatelia zložili spomenutú sumu a aby ho mestská rada vyslobodila zo zajatia.⁷⁹

Represia

Orgány súdництва a trestnej moci postupovali voči chyteným zbojníkom tvrdo a nekompromisne. Už spomenuté zoznamy mien členov zbojníckych družín z rokov 1447–1450 obsahujú pri viacerých menách poznámku, týkajúcu sa spôsobu a miesta smrti dotyčného zbojníka. Znamená to, že v čase, ktorý uplynul medzi vykonaním lúpežných činov a priznaním zbojníkov boli už niektorí členovia družín chytení, odsúdení a popravení. Lámaním na kolese (*rotatus*) bol popravený istý Jaczek, aj zbojník zvaný Šafran, obaja uvedení v zozname zbojníkov vyhotovenom okolo r. 1450.⁸⁰ Sedem členov družiny Mikuláša Ryšavého, o ktorých prezradil, že sa zúčastnili na prepade kupcov v r. 1448, bolo v čase spísania priznania už po smrti, spôsob popravy bola šibenica.⁸¹ Výhražný list zbojníkov z družiny Fedora Hlavatého obsahuje kresby, ktoré znázorňujú popravu ich druhov – sťatie Vaska a obesenie ďalších troch mužov v Bardejove.⁸² Okrem súdneho procesu a výkonu hrdelného trestu na zbojníkoch si bezpečnostná situácia často vyžadovala zásah mestských žoldnierov, resp. vojska pozostávajúceho z vojenských posádok viacerých miest a šľachticov. Pozoruhodný opis vojenskej akcie proti zbojníkom sa

75 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1348.

76 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 913.

77 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 916.

78 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1529.

79 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1529.

80 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

81 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 503.

82 A.HÚŠČAVA, *O činnosti zbojníckych družín*, s. 188.

zachoval v písomnosti z r. 1454.⁸³ V dedine Malcov⁸⁴ sa skupina zbojníkov opevnila pri miestnom kostole.⁸⁵ Vo štvrtok pred sviatkom sv. Gertrúdy okolo poľnoci ich napadli vojaci, ktorí okolo opevnenia vybudovali val a zapálili ho. Takto sa im podarilo prelomiť opevnenie, zajať štyridsaťšesť zbojníkov, pričom „niektorí zomreli na následky ohňa, zvyšných popravili a ich telá zohavili, a štyria boli prepustení z rozhodnutia našich familiárov.“⁸⁶ Uvedená písomnosť priamo neuvádza, kto sa podieľal na tejto vojenskej akcii. V texte sa spomína istý Perchl, familiár šľachtica Mikuláša Čajku. O tomto šľachticovi poľského pôvodu sa zmieňuje list poľského kráľa Kazimíra, adresovaný Bardejovčanom, napísaný približne mesiac pred touto udalosťou.⁸⁷ Z listu vyplýva, že poľský panovník napomenul tohto šľachtica, aby prestal škodiť Bardejovčanom a kvôli náhrade škôd odporúčal mešťanom, aby sa obrátili na spoločné stretnutie uhorských a poľských magnátov, ktoré sa malo čoskoro uskutočniť.⁸⁸ Ak predpokladáme, že zbojníci, ktorí boli zajatí v Malcove, vykonávali svoju činnosť v službách tohto šľachtica, najväčší záujem na ich pochytaní mali mať práve bardejovskí mešťania. Či však podnikli túto vojenskú akciu prostredníctvom mestských žoldnierov, alebo im pomáhalo vojsko patriace šľachticom nevieme z opisu udalosti vyčítať. Z uvedeného roku sa nezachovali ani účtovné záznamy, ktoré by mohli potvrdiť našu tézu o vyslaní vojakov a nákladoch na túto vojenskú akciu. Okrem priamych vojenských zásahov si Bardejov vydržoval aj špiónov, ktorí získavali informácie o pohyboch nepriateľa a možnom ohrození mesta. Mesto takto získavalo informácie najmä v časoch vojny a nepokojov. Získané informácie Bardejovčania ďalej poskytovali zástupcom kráľovských miest alebo významným krajinským hodnostárom. Z roku 1483 pochádza list rady mesta Bardejov adresovaný rade mesta Košíc, v ktorom ich informujú, že bardejovský špeh sa pripojil ku skupine zbojníkov, pobudol s nimi dva až tri dni, jedol a pil s nimi a podarilo sa mu získať cenné informácie, najmä však mená členov skupiny, ktoré zapísané odovzdal Bardejovčanom.⁸⁹

Ani vojenské akcie a angažovanosť miest, šľachticov a panovníka nepomohli činnosť zbojníckych družín obmedziť alebo eliminovať. Jedným z hlavných dôvodov pretrvávania

83 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 730.

84 Dedina Malcov sa nachádza približne 18 km od Bardejova, pôvodne slovenská dedina bola najneskôr na začiatku 15. storočia dosídlená na nemeckom práve. V. RÁBIK, *Nemecké osídlenie*, s. 154.

85 „...obsessa est ecclesia in villa Melczo, et per quendam nomine perchle ffamiliare Nicolai Czayka, Sepi et Tuguriis roborata...“. ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 730.

86 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 730.

87 S. A. SROKA, *Dokumenty polskie II.*, s. 20–21.

88 S. A. SROKA, *Dokumenty polskie II.*, s. 20–21.

89 „... wissen wy das unser Speher ader pot von den llotern ader Roeborn komen ist am donerstag des obindes der czwischen yn gewest ist czwine ader drey tage vnd hat mit yn geesen vnd getruncken in dem dorff Radwan (...) vnd der selbige hat vns gesagt (...) welche namen geschriben sint in disem czedel...“. Archív mesta Košice, Supplementum Halagiana, Missiles, č. 141.

zbojníctva na skúmanom teritóriu bola nestabilná vnútropolitická situácia v priebehu 15. storočia, charakterizovaná vojenským pôsobením husitov a bratříkov na území Spiša a Šariša. Bardejova sa vojenské akcie husitov a bratříkov priamo nedotkli, a hoci vojensky podporoval panovníka, udržiaval (nielen) diplomatické kontakty aj s bratríckymi kapitánmi.⁹⁰ Práve hrady, ktoré ovládali bratrícki kapitáni a vojská, ktorými disponovali, im umožňovali beztriestne plieniť a lúpiť okolie. Ďalším významným dôvodom rozmachu zbojníctva bola podpora, ktorej sa mu dostávalo zo strany šľachticov. Niektorí z nich totiž využívali jednotlivcov alebo zbojnícke bandy na vybavovanie si účtov so znepríatelenými rodmi, alebo jednoducho na vlastné obohacovanie. Príkladov takého počínania je viacero: Pobuda, jeden z obávaných zbojníkov, mal silného spojencu v osobe Jana Wielopolského, starostu Mušiny a sandeckého archidiakona.⁹¹ Zbojník Brasina slúžil Petrovi Komorovskému, županovi Liptova, Turca a Oravy.⁹² V roku 1483 bola v okolí Bardejova aktívna zbojnícka družina, o ktorej spišský župan Imrich Zápoľský vyslovil mienku, že lúpi so súhlasom šľachtica Mikuláša z Perína.⁹³ Ani príslušníci rodiny Zápoľských neostali vo vzťahu k zbojníkom bez viny, v r. 1463 sa uskutočnili rokovania medzi Štefanom Zápoľským a Jakubom z Dębna, na ktorých sa zaviazali zlikvidovať zbojnícke družiny na svojom území, Jakub z Dębna však pripúšťal, že Zápoľský v skutočnosti nemal záujem na likvidácii týchto družín, pretože ich sám podporoval.⁹⁴ S poľským šľachticom Mikulášom Čajkom mali zrejme súvis aktivity zbojníkov v dedine Malcov.⁹⁵ Spoluprácu s vrchnosťou a útoky na poddanské obyvateľstvo môžeme pripísať aj najznámejšej zbojníckej družine Fedora Hlavatého. A. Húščava uvádza ako najstaršiu zmienku o tejto družine záznam o lúpení na panstve šľachtica Štefana Rozgoňa v r. 1492.⁹⁶ Okrem lúpenia sa zbojníci dopustili aj násilia na ženách a mladíkoch.⁹⁷ Z ďalších zmienok o Hlavatého družine je zrejmé, že prepadávali panstvá v Poľsku aj v Uhorsku, ničili nehnuteľnosti a zabíjali kráľových ľudí, plienili cirkevné a mestské majetky, ohrozovali diaľkový obchod a svojim protivníkom sa vyhrážali ohňom.⁹⁸ Je očividné, že Hlavatého družine by sa nedarilo tak úspešne unikať spravodlivosti, ak by nemala spojencov z radov

90 Príkladom je korešpondencia Bardejova s Petrom Axamitom. O tom, že Bardejov platil Axamitovi census svedčia záznamy v mestskej knihe príjmov a výdavkov, napríklad v r. 1458 vyplatil Bardejov pre Axamita 6 fl. ŠA PO, pob. BJ, MMB, Knihy, sign. 1660.

91 S. A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów*, s. 91.

92 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 1529; S. A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów*, s. 88.

93 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 189–190.

94 S. A. SROKA, *Średniowieczny Bardiów*, s. 95–96.

95 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 730.

96 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 193.

97 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 194.

98 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 206–207.

šľachty⁹⁹ a kastelánov panstiev Stropkov, Brekov a Jasenov, s ktorými uzavreli dohodu o spojení a vzájomnom neútočení.¹⁰⁰ Aj zo správ o ostatných zbojníckych družinách pôsobiacich v 15. storočí vyplýva, že bez pomoci miestnej šľachty, profesionálnych vojakov a hradných posádok nemala žiadna ozbrojená skupina šancu vykonávať svoju činnosť a unikať spravodlivosti dlhší čas. Tento predpoklad samozrejme nevylučuje aktívnu pomoc a podporu obyvateľov dedín, z ktorých niektorí členovia zbojníckych skupín pochádzali.

V liste z r.1493 sa Fedor Hlavatý a jeho družina vyhrážali Bardejovu pomstou na hrdle, majetku a poddaných.¹⁰¹ Závažnosť tejto hrozby mali ilustrovať nakreslená šabľa, metla, oheň a ručnica.¹⁰² Hoci sa táto zbojnícka družina okolo r. 1495 rozpadla, zdá sa, že niektorým jej členom sa hrozbu podarilo naplniť. Sedem rokov po vydaní výhražného listu, v r. 1500 bol Bardejov vypálený a tento oheň mali s najväčšou pravdepodobnosťou na svedomí práve členovia Hlavatého družiny, ktorým mesto dokonca zaplatilo za pátračie po podpaľáčoch.¹⁰³ Táto udalosť symbolicky uzavrela činnosť najznámejšej zbojníckej družiny, rozhodne však pre Bardejov neznamenala koniec jeho boja so zbojníkmi, ktorý pokračoval aj v nasledujúcom storočí.

Záver

V predloženej práci sme sa pokúsili o analýzu problematiky vzťahu mesta Bardejov k zbojníkom v období 15. storočia. Základným heuristickým a metodologickým problémom výskumu zbojníctva v danom priestore a čase je nejednoznačnosť termínov a prameňov označujúcich osoby, ktoré boli kvôli svojej kriminálnej činnosti postavené mimo zákon. Máme na mysli najmä činnosť bratríckych kapitánov a ich družín, ktorí okrem boja proti ústrednej kráľovskej moci vykonávali aj zbojnícku činnosť. Je veľmi pravdepodobné, že na nimi kontrolovaných teritóriách verbovali pre takúto činnosť aj poddanské obyvateľstvo. Ďalšou osobitnou črtou zbojníctva na území uhorsko-poľského pohraničia je jeho etnický a sociálny kontext. Spájalo sa najmä s obyvateľstvom dedín na valašskom práve, ktoré žilo v špecifických geografických podmienkach a disponovalo určitými výsadami, ktoré mu umožňovali vykonávať takúto činnosť. Často zdôrazňovanej téze o zbojníctve ako forme boja poddaných voči šľachte odporujú písomné svedectvá aj publikované poznatky. V skutočnosti sa činnosť organizovaných zbojníckych družín

99 A. Húščava uvádza poľského zemana Kobelenského. A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 208.

100 A. HÚŠČAVA, *O činnosti*, s. 208.

101 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 3110/a.

102 ŠA PO, pob. BJ, MMB, sign. 3110/a.

103 A. HÚŠČAVA, *Zbojnícke družiny*, s. 461–463.

v stredoveku javí ako prostriedok boja využívaný šľachtou na vysporiadanie sa s protivníkmi a vlastné obohacovanie. Z toho vyplýva aj poskytovanie podpory a zázemia pre niektoré zbojnícke družiny najmä na opevnených hradoch. V tejto skutočnosti, ktorá zatiaľ nebola v slovenskej historiografii dostatočne diskutovaná, treba vidieť jednu z príčin pretrvávania zbojníctva počas stredoveku a neúspech orgánov kráľovskej moci, reprezentovaných najmä mestami, v efektívnom potláčaní tohto javu. Práve mestá niesli často bremeno dôsledkov vyčistiť zbojníckych skupín, ktoré ohrozovali majetok a obchodnú činnosť mešťanov a znášali výdavky na účinnú obranu pred nimi. V prípade Bardejova, ktorý bol nositeľom kráľovských privilégii v oblasti trestnej a obrannej moci na uhorsko-poľských hraniciach závisela efektivita boja so zbojníckymi družinami od spolupráce s ďalšími uhorskými aj poľskými mestami a krajinskými hodnosťami. Ako a s akými výsledkami prebiehal tento boj v 15. storočí sme popísali vyššie. Keďže naša práca je len sondou do skúmanej problematiky a nenárokuje si na jej komplexné spracovanie, vidíme ďalšie možnosti jej skúmania najmä v analýze zachovanej korešpondencie, listín a súdnych záznamov miest z konca stredoveku a raného novoveku. Špeciálna pozornosť by sa mala venovať výskumu obyvateľstva dedín na valašskom práve. K vytvoreniu komplexného obrazu o pôsobení zbojníkov v stredoveku a novoveku môžu nepochybne prispieť aj výsledky jazykovedného a etnologického výskumu.

Summary

„You, Evil and Unjust People of Bardejov.“

The Town of Bardejov in the Fight against Highwaymen in the 15th Century

The phenomenon of brigandage and robbery considerably influenced the life in the Hungarian-Polish borderlands in the Middle Ages and modern times. For the towns participating in the intensive long-distance trade, the highwaymen's activities represented the threat to economic development and people's lives. Therefore, the towns were very active in the fight against highwaymen and used all available means to eliminate those activities. However, brigandage did not only threaten the towns. The inhabitants of the estates were affected by violence and robberies too.

In some periods of the 15th century, the activities of the brigand troops were so intensive that the towns, the nobles and the sovereign had to join forces in the fight against them. This study concerns the topic of brigandage in the Hungarian-Polish border area in the 15th century and the role the town of Bardejov played in the relation to this phenomenon. After defining the subject of the contribution, the overview of hitherto published Slovak historiographical works on this topic follows. An introduction to the researched issue, represented by a brief overview of Bardejov medieval history and the analysis of sources relating

to municipal justice, is followed by the characteristics of the persons, based on the analysis of the preserved sources, who were engaged in the brigandage activity.

The author found out that the brigand troops were not homogeneous. They consisted of inhabitants of various countries (Hungary, Bohemia, Poland), ethnic groups (Rusyns, Slovaks, Czechs, Poles) and different social status (serfs, mercenaries, representatives of local self-governments). The article not only provides particular examples relating to violent activities of the members of the brigand groups and the damages they caused to the Bardejov townsfolk, but also the measures which should have eliminated this activity. In the next part, the author addresses the forms of repression against highwaymen and the example of military liquidation of the highwaymen fortified in the village of Malcov. The study also deals with the causes of the emergence and development of brigandage in the observed area, the participation of the nobility in brigandage, and the influence of the Brethren movement on the development of brigandage.